

Mozambik – kolejny front walki z Państwem Islamskim

M ZAMB K
 SIS

Krzysztof Danielewicz

Security
in practice

Mozambik – kolejny front walki z Państwem Islamskim

Opracował: dr Krzysztof Danielewicz

Wstęp

24 marca 2021 r. doszło do kompleksowego ataku na miasto Palma, który był wspólną operacją lokalnej organizacji zbrojnej Al-Shabaab oraz komórek państwa islamskiego (ISIS), przeprowadzoną z wykorzystaniem wszelkich zasad sztuki wojσκowej, w tym elementów rozpoznawczych, działań dezinformacyjnych oraz wsparcia ogniowego. Dla znawców tematu sam atak oraz jego kompleksowość stanowiły konsekwencję narastających od kilku lat problemów wewnętrznych Mozambiku w zakresie bezpieczeństwa.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie głównych czynników determinujących sytuację bezpieczeństwa w Mozambiku na przestrzeni ostatnich lat, jej rozwój, stan aktualny oraz perspektywy na przyszłość. Autor poszukuje odpowiedzi na problem badawczy, który został zredukowany do pytań:

- Jakie czynniki mają wpływ na kształtowanie sytuacji bezpieczeństwa na północy Mozambiku?
- Jak te problemy wpływają na perspektywy gospodarcze tego kraju oraz jakie są perspektywy jej rozwoju na przyszłość?

Początki radykalnego islamu w Mozambiku

Korzenie radykalnego islamu w Mozambiku sięgają Kenii, w której radykalny kleryk Aboud Rogo Mohammed w Mombasa promował radykalne poglądy w ramach swojej sekty. Zwerbowanych w Kenii i Tanzanii młodych ludzi wysyłał m.in. do Somalii na przeszkolenie wojskowe. Wymieniony został umieszczony na listach USA i ONZ osób wspierających terroryzm Al-Shabaab w Somalii. Namawiał swoich wyznawców do używania przemocy w walce z rządem kenijskim. Został zabity w 2012 r. na przedmieściach Mombasy, prawdopodobnie przez siły bezpieczeństwa. Jednak promowane przez niego idee dzięki filmom wideo oraz wyznawcom trafiły do Tanzanii w rejon Kibiti, gdzie jego zwolennicy nawiązali kontakty ze zorganizowanym światem przestępczym. W Tanzanii po serii zabójstw policjantów w Kibiti zostali rozbici przez siły rządowe, a resztki niedobitków uciekły do Mozambiku[1].

Pojawiają się także informacje o sektach radykalnego islamu w Mozambiku, które działały dużo wcześniej. Pierwsza prawdopodobnie wywodzi się z dystryktu Balama i powstała w 2007 r. (choć pojawiają się informacje, że stało się to jeszcze wcześniej). W tym roku Sualehe Rafayel z grupy etnicznej Makua powrócił do swojej wsi Nhacole po spędzeniu kilku lat w Tanzanii. Dołączył do lokalnego meczetu Wahhabi, zbudowanego przez The Africa Muslim Agency (AMA), która jest kuwejcką organizacją pozarządową. Wyznawał odmienny od tradycyjnego islamu sufi stosunek do tej religii, odrzucając niektóre zakazy i nakazy. Po konflikcie z właścicielem meczetu w Nhacole szejek Sualehe oraz kilkoro mężczyzn i kobiet przenieśli się do własnego budynku służącego do życia i modlitwy. Odejście jednak nie zakończyło konfliktów. Liderzy islamscy w Mozambiku prowadzili wewnętrzne dyskusje, co zrobić z grupą, która nie szanowała tradycyjnych islamskich zasad, zezwalała na małżeństwa bez zgody rodziców, nie akceptowała dialogu czy nie zgadzała się na uczęszczanie do szkół publicznych. Głównym problemem był różny stosunek do państwa, które szejek Sualehe całkowicie odrzucał. W konsekwencji na początku 2011 r. znalazł się on w więzieniu. Po odrzuceniu propozycji władz, aby zaprzestał swoich praktyk, opuścił dystrykt Balama i wyjechał na jakiś czas do Tanzanii[2].

Jednak główne problemy związane są z wyznawcami Rogo z Tanzanii, którzy do Cabo Delgado w Mozambiku przybyli w 2015 r. Na miejscu dołączyli do lokalnych zwolenników podobnie radykalnego odłamu islamu. Wspólnie zaczęli werbować i szkolić młodych ludzi, a następnie połączyli się w ramach grupy Ansar Al-Sunna, lokalnie nazywanej Ahlu Sunnah Wa-Jamo lub Al-Shabaab (ASM)[3]. Dżihadyzm mozambijski zapanował głównie w rejonie Mocimboa da Praia. Od początku sekta napotykała duży opór ze strony wyznawców tradycyjnego dla tych terenów sufizmu, którym przewodniczył prorządowy Komitet Islamski[4].

ASM w swojej propagandzie wykorzystywała także wątek historyczny, nawiązując do czasów, kiedy to istniało wiele miast-państw leżących na wybrzeżu ciągnącym się od południa Somalii aż do północnych terenów Mozambiku, gdzie mieszkający ludzie mówili w języku swahili. Centrum nauki islamu sufi Afryki Wschodniej był wtedy Zanzibar[5]. Radykalny islam jest także implementowany na grunt Mozambiku przez osoby, które studiowały w Sudanie, Arabii Saudyjskiej, państwach Zatoki Perskiej czy Somalii[6].

Początkowo sekcje wystarczyła samoizolacja od społeczeństwa, życie w zamkniętych grupach według prawa szaria. Jednak z czasem, szczególnie od 2015 r. jej członkowie zaczęli być

bardziej agresywni, początkowo słownie, z czasem dochodziło do niskiej skali przemocy. W większości tradycyjni muzułmanie sami sobie radzili z tym problemem. Początkowo próbowano mediacji, jednak z czasem lobbowano za bardziej represyjnymi działaniami ze strony rządu. W większości dystryktów odmawiał on jednak interwencji – wyjątkiem był dystrykt Balama, skąd sektę wyrzucono w 2011 r. Rząd nie ingerował w jej działalność, uważając, że jako świecki organ nie powinien włączać się w wewnętrzniślamskie rozgrywki czy dyskusje na temat uprawianych praktyk religijnych. Podejście to zmieniło się w latach 2015-2016 r. po starciach i konfliktach z władzami. Do pierwszego doszło, kiedy sekta sprzeciwiła się sprzedaży alkoholu w listopadzie 2015 r. we wsi Pangane. Właściciel baru wezwał policję, co tylko podgrzało atmosferę, w konsekwencji jeden policjant został zadżgany nożem, a dwóch członków grupy odniosło rany. W 2016 r. wydalono z kraju pochodzących z Kenii i Tanzanii dwie osoby związane z ASM. W związku z coraz bardziej agresywnymi działaniami sekty rosła także brutalność policji. Coraz częściej jej członkowie byli zatrzymywani, a ich meczety burzono[7].

Mapa 1. Mozambik na mapie Afryki. Fot. iStock by Getty Images. Rainer Lesniewski.

W trakcie narodowej konferencji islamu, która odbyła się w Nampula w 2016 r., stwierdzono, że do końca 2016 r. sekta przeważała w czterech dystryktach prowincji Capo Delgado – Palma, Nangade, Mocimboa da Praia oraz Montepuez. Była też obecna w Macomia i Quissanga, gdzie zaczęła sprawiać problemy w 2015 i 2017 r., oraz została wyrzucona z trzech innych (Balama, Ancuabe i Chiure). Prawdopodobnie jej główna siedziba znajdowała się w Mocimboa da Praia, gdzie w latach 2016-2017 grupa budowała drugi meczet[8].

2017 r. doszło do zatrzymań wielu członków sekty w dystryktach Quissanga i Macomia – wzywali oni ludność lokalną do nieposłuszeństwa świeckiemu państwu, nieszanowania struktur władzy świeckiej, nieuczęszczania do szkół oraz używania noży do samoobrony. Pod koniec 2016 r. policja zaczęła zatrzymywać członków sekty już za fakt przynależności do niej. W tym momencie liderzy ASM prawdopodobnie uznali, że funkcjonowanie według swoich zasad w społeczeństwie o innym systemie wartości nie jest możliwe i postanowili realizować swój kolejny cel, jakim było życie w grupie zorganizowanej według wyznawanych przez nich zasad szaria. W związku z tym przeszli do tzw. walczącego dżihadu[9].

Pierwszy poważny atak zbrojny ASM nastąpił 5 października 2017 r. Wtedy to sekta zaatakowała posterunek policji w Macimboa de Praia, w wyniku czego śmierć poniosło 17 osób. Zdobyta broń i rozgłos spowodowały, że liczebność grupy szybko wzrosła do 300 członków[10]. Większość islamistów, która wzięła udział w ataku, pochodziła z Mocimboa da Praia, część – z sąsiednich dystryktów, a tylko niewielu miało zagraniczne pochodzenie. Wielu mieszkańców rozpoznało w napastnikach członków ASM. Sekta ta posiadała jeden meczet w mieście Nanduadua i kilka innych w budowie – wszystkie zostały zburzone przez policję po zamachu. Według wielu świadków z dnia zamachu głównym celem byli policjanci. Grupa ogłosiła także, że przeciwstawia się świeckiemu państwu oraz chce wprowadzenia prawa szaria. Wzywano do zdejmowania krzyży w budynkach, zakazania dzieciom uczęszczania do szkół państwowych oraz nakłaniano, aby w sprawach konfliktowych udawać się do nich i nie zgłaszać niczego policji. Kobiety miały siedzieć w domach, zabroniona miała być także ich tradycyjna praca w polu[11].

Po ataku z października 2017 r. wielu młodych muzułmanów uciekło do Tanzanii, obawiając się działań odwetowych ze strony służb bezpieczeństwa. W grudniu 2017 r. śmigłowce rządowe wspólnie z okrętami zbombardowały wieś Mitumbate w dystrykcie Mocimboa de Praia, która została uznana za główną bazę organizacji. W konsekwencji śmierć poniosło 50 osób – w tym kobiety i dzieci, zatrzymano też 200 innych osób, szpitale były pełne rannych

szukających pomocy. Do połowy 2018 r. według oświadczeń policji aresztowano 470 członków organizacji, z czego 370 skazano. Pośród nich 314 było Mozambijczykami, 52 pochodziło z Tanzanii, 1 – z Somali, a 3 – z Ugandy[12].

Warunki sprzyjające radykalizacji

Działania sekty trafiły na dobry grunt – miejsce to było jedną z najbiedniejszych prowincji Mozambiku, dodatkowo występowały silne podziały między chrześcijanami a muzułmanami. W Mozambiku dominującą religią jest chrześcijaństwo, ale w Cabo Delgado większość – tak jak osoby żyjące głównie w miastach i wsiach położonych na wybrzeżu – wyznaje islam. Historycznie ludność ta jest zaniedbana przez władze, które swoją siedzibę mają w Maputo, położonym tysiące kilometrów na południe od stolicy prowincji[13]. Bardzo istotnymi elementami ułatwiającymi werbunek do sekty są bieda i poczucie krzywdy. Rejon ten słynie z tego, że duża część mężczyzn nigdy się nie żeni, ponieważ nie stać ich na żonę, za którą należy zapłacić rodzinie panny młodej. Dodatkowo, pomimo dużych projektów infrastrukturalnych związanych z gazem, pracę otrzymują najczęściej pracownicy zagraniczni, szczególnie z Zanzibaru. Bezrobotni i sfrustrowani lokalni młodzi ludzie stają się łatwym kąskiem dla ASM[14]. Na 1 302 322 mieszkańców prowincji 53% ma poniżej 18. roku życia, a 140 tys. dzieci w wieku pomiędzy 10 a 14 lat nie potrafi czytać i pisać. Zdecydowana większość ludzi żyje z rolnictwa[15].

Podziały religijne występują także w samej prowincji. Społeczność zamieszkująca wybrzeże i stanowiąca większość prowincji Cabo Delgado tj. Makua i Mwani, wyznaje islam. Od dawna mają oni poczucie krzywdy, a jednocześnie są dumni ze swojej przedkolonialnej islamskiej historii, kiedy zajmowali się handlem niewolnikami. Mwani historycznie należeli do zwolenników partii opozycyjnej RENAMO, podczas gdy mniejszość Makonde – w rękach których pozostaje większość społecznej, ekonomicznej i politycznej władzy – to katolicy. Od zawsze stanowili główny szkielet rządzącej partii FRELIMO, a w 2014 r. przedstawiciel Makonde został wybrany na prezydenta kraju[16].

Na sukcesy islamistów na północy Mozambiku składają się problemy społeczne, bezrobocie, problemy ekonomiczne, eksploatacja ze strony zagranicznych koncernów, marginalizacja. Czynniki te zwłaszcza u młodych ludzi powodują poczucie braku perspektyw, słuszne poczucie niesprawiedliwości, co sprawia, że chętnie wstępują w szeregi grup islamskich. Ciekawe jest to, że region ten jest jednocześnie niesamowicie bogaty w surowce mineralne, w tym:

gigantyczne złoża gazu (LNG), ropę naftową, szafiry, kamienie szlachetne czy rubiny[17]. Mozambik staje się jednym z najważniejszych na świecie zagłębi surowcowych. W trakcie ostatnich 10 lat firmy naftowe i gazowe odkryły największe na świecie złoża gazu. Rejon ten stał się także miejscem wielomiliardowych inwestycji największych firm na świecie, w tym: Mozambique LNG (20 mld dolarów), Rovuma LNG (30 mld dolarów) czy Coral South FLNG (4,7 mld dolarów), co daje szansę temu krajowi stania się jednym z największych dostawców gazu na świecie[18]. W 2018 r. mozambijski minister pracy ogłosił kontrakt na prace ziemne na korzyść firmy amerykańskiej Anadarko Petroleum Corporation i kanadyjskiej firmy Wentworth, w ramach, których zatrudnienie miało znaleźć 2000 osób z zagranicy. Anadarko otrzymała koncesję na wydobycie gazu LNG w kopalni w Palma. Projekt ten jest warty 12 mld dolarów i tworzy miejsca pracy dla 5 tys. ludzi, a docelowo zatrudnienie na stałe znajdzie tysiąc pracowników[19]. Dodatkowo w tej samej prowincji kilkaset kilometrów na południe zlokalizowane są największe na świecie w jednym miejscu złoża rubinów – Montepuez Ruby Mine – szacowane na 80% całych światowych dostaw. Rejon ten znajduje się bezpośrednio przy dwóch kluczowych szlakach handlowych zachód–wschód, biegnących na południu Tanzanii i południe–północ z Mozambiku do Tanzanii. Jest on także ważnym miejscem przemytu narkotyków szmuglowanych z Azji o wartości 100 mln dolarów rocznie, co skutkuje powstawaniem podziemnej gospodarki. Właśnie te nielegalne dochody są tymi środkami, które chce kontrolować ASM[20].

Pojawienie się inwestorów początkowo wywołało duże nadzieje na pracę dla lokalnej społeczności, która z czasem opadła i pozostawiła po sobie duże społeczne niezadowolenie. Zostało ono skutecznie wykorzystane przez radykalnych wyznawców islamu, którzy przybyli w ten rejon z Kenii, Tanzanii, Somali, Konga czy Ugandy. ASM nie tylko wyznaje radykalny islam, który przyciąga wielu młodych niezadowolonych muzułmanów, ale także udziela małych pożyczek. Pieniądze te mogą być przeznaczone na rozwój własnych interesów, w zamian za lojalność i obietnicę aktywnego wsparcia. Sekta przystąpiła także do szkolenia wojskowego swoich młodych rekrutów[21].

Kolejny problem stanowią nadużycia ze strony prywatnych inwestorów, którzy otrzymują prawo eksploracji surowców i minerałów w rejonie Cabo Delgado. Bardzo często tereny pod inwestycje są zdobywane w nielegalny sposób, lokalni mieszkańcy są bici, zabijani i zastraszani przez firmy ochroniarskie danych firm wydobywczych. Tak działo się w przypadku firmy brytyjskiej Gemfields. Ludność skarży się także, że ziemia jest im zabierana bez odpowiedniej rekompensaty. Koncesja Gemfields w Montepuez (Montepuez Ruby Mining – MRM) dostarcza 40% światowego zapotrzebowania na rubiny. W 2014 r. pracownicy firm ochroniarskich firmy oraz policja byli oskarżani o nadużycia, część pracowników ochrony stanęła nawet przed sądem. Sprawa o nadużycia trafiła także na wokandę sądu w Wielkiej Brytanii w 2018 r.[22]

Niewątpliwie działalności islamistów sprzyja także jej współpraca ze zorganizowanym środowiskiem przestępczym, zaangażowanym w przemity rubinów, narkotyków czy innych wartościowych rzeczy. Grupy przestępcze posiadają także dobre kontakty ze skorumpowanymi politykami w Maputo. W przemyt aktywnie włącza się także lokalna ludność, dla której często stanowi on jedyne źródło dochodu. Do rozpoczęcia akcji zbrojnych w październiku 2017 r. w Mozambiku przyczyniła się także operacja sił bezpieczeństwa Tanzanii, które w maju 2017 r. zmusiły tamtejsze komórki terrorystyczne do ucieczki na południe do Mozambiku lub Demokratycznej Republiki Kongo[23].

Znając techniki manipulacji, dosyć łatwo jest zdobywać Al-Shabaab nowych zwolenników i siał ferment w prowincji Cabo Delgado. W czerwcu 2018 r. podburzani młodzi, niewykształceni ludzie zostali sprowokowani do zamieszek, w wyniku których śmierć poniosło ponad 50 osób. W tym celu wskazywano zewnętrznych pracowników amerykańskiej firmy Andarko jako tych, którzy zabierają tubylcom miejsca pracy przy rozbudowie platform wiertniczych. W oczywisty sposób nikt nie tłumaczył niewykształconym ludziom, że do pracy

przy platformach wiertniczych, na dobrze płatnych stanowiskach, wymagane są kwalifikacje. Młodzi ludzie wierzyli, że ich wnioski o prace trafiały po prostu do kosza. Niezadowolenie społeczne było inspirowane i natychmiast wykorzystywane przez radykalnych islamistów, tłumaczącym młodym ludziom, że przez islam można wpłynąć na władze w stolicy i firmy wydobywcze[24].

Rozwój struktur oraz związki z Państwem Islamskim (ISIS)

ASM odnosi ogromne sukcesy w zakresie werbunku nowych członków organizacji. Wstępuje do niej nie tylko młodzież z samej prowincji Cabo Delgado – pojawiają się informacje o łodziach pełnych młodych ludzi płynących z innych rejonów. Wzrost organizacji ma bezpośredni wpływ na liczbę ofiar spowodowanych jej działaniami. O ile w 2017 r. było to kilkanaście osób, to w 2018 r. już prawie 200, w 2019 r. – niecałe 600, by w 2020 r. osiągnąć dramatyczny poziom ponad 1700 osób zabitych. W listopadzie 2020 r. na boisku piłkarskim w ciągu tygodnia obcięto głowy 50 osobom. Zabójstwa, porwania, obcinanie głów stanowią podstawowe formy siania terroru^[25]. W 2018 r. doszło do 47 incydentów zbrojnych, w 2019 – 73, a w 2020 było ich już 98[26]. Według danych ACLED na dzień 6 kwietnia 2021 r. odnotowano 2743 ofiary, z czego 1361 po stronie ludności cywilnej[27].

Pierwsi członkowie ASM szkolenia odbywali w Tanzanii, Sudanie i Somalii. Prowadzili je wyrzuceni z pracy mozambijscy policjanci, strażnicy graniczni oraz trenerzy z somalijskiej grupy Al-Shabaab. Początkowo organizacja nie głosiła haseł politycznych, ograniczając się do atakowania prywatnych i rządowych struktur bezpieczeństwa. ASM w Mozambiku działa w małych, posiadających dużą autonomię grupach, liczących od 10 do 30 ludzi. Łącznie w jej szeregach może znajdować się od 450 do 1500 ludzi[28]. Aktywiści zaangażowani w działania propagandowe wykorzystują lokalne konflikty i działają według wzorca wypracowanego przez międzynarodowych dżihadystów. Włączają się w to osoby, które ukończyły studia koraniczne salafi w Sudanie, Arabii Saudyjskiej i innych państwach Zatoki Perskiej. Często przybywają one z Somalii poprzez Kenię i Tanzanię[29].

W szeregach ASM służy wielu obcokrajowców z Kenii, Tanzanii, DRC, Ugandy, Somalii czy RPA. Zarówno władze RPA, jak i Tanzanii zatrzymały kilka pojazdów z młodymi ludźmi kierującymi się do Mozambiku. Bardzo często to właśnie zagraniczni ochotnicy są lepiej wyszkoleni i pomagają lokalnym członkom szybko osiągnąć odpowiedni poziom wyszkolenia wojskowego. Lider ASM Abu Yasir Hassan pochodzi prawdopodobnie z Tanzanii.

Początkowo grupa używała maczet i noży oraz broni strzeleckiej. W połowie 2020 r. w trakcie walk z siłami rządowymi zdobyto 100 karabinków, karabiny maszynowe, kilka moździerzów oraz 20 RPG-7. Od 2017 do 2021 r. nastąpiła zmiana zarówno w liczbie członków, ich wykształceniu, jak i wyposażeniu grupy[30]. Pierwszy atak został przeprowadzony w nocy przeciwko małej wsi, w 2018 r. dochodziło do nich już w dzień. W 2019 r. zdarzały się w małych miastach, na posterunki wojskowe i transport drogowy, a na początku 2020 r. rebelianci zaatakowali stolicę dystryktu[31]. Stopniowo zaczęli kontrolować całe miejscowości czy miasta. Obcinają ludziom głowy, organizują blokady drogowe, podkładają improwizowane ładunki wybuchowe IED, wykorzystują granatniki przeciwpancerne RPG, ogień moździerzowy, ostrzał raketowy, stosują przemoc seksualną, a ostatnio dokonują już bardzo skomplikowanych i złożonych operacji, zajmując strategiczne miasta, jak Mocimboa da Praia i Palma. W latach 2019 i 2020 dochodziło również do ataków na pracowników firm gazowych działających w rejonie Cabo Delgado. 1 stycznia 2021 r. został zaatakowany posterunek Riot Police (UIR) we wsi Quitunda[32].

Głównymi źródłami finansowania są: nielegalny handel drewnem, rubinami, węglem drzewnym, kością słoniową oraz handel heroiną i jej przemyt. Środki są także przelewane elektronicznie przez sympatyków grupy czy osoby, które zarabiają dzięki jej działalności przemytniczej. Młodzi rekruci na szkolenie są wysyłani do Tanzanii, Kenii i Somalii[33]. W 2018 r. organizacja w wyniku przemytu towarów – w tym narkotyków (haszysz, heroin, kokaina), kości czy rubinów – oraz interesów realizowanych wspólnie z grupami przestępczymi mogła zarobić 33 mln dolarów. Szlaki przemytu, prowadzące do RPA i Azji Południowej, są kontrolowane przez Tanzańczyków, Chińczyków oraz Wietnamczyków[34]. Do Mozambiku trafia także kokaina z Brazylii[35]. Kiedy w 2020 r. islamiści opanowali port rybacki i miasto Mocimboa da Praia, nałożyli podatki na przemycane towary, minerały oraz narkotyki z Afganistanu i Pakistanu. Narkotyki te od ponad 40 lat trafiają tą drogą do Johannesburga i Cape Town, a stamtąd do Europy i Stanów Zjednoczonych. Zwiększone środki finansowe pozwoliły grupie oferować na tyle atrakcyjne wynagrodzenia, że zwiększył się napływ lokalnych rekrutów, w ich szeregach pojawili się również członkowie sił bezpieczeństwa. Przechodzenie żołnierzy i policjantów spowodowało także wyciek informacji, z co miało wpływ na lepszy dostęp do broni i amunicji. Oczywiście islamiści doskonale współpracują ze zorganizowanym światem przestępczym[36].

Broń pochodzi z różnych kierunków – np. w grudniu 2019 r. aresztowano w porcie Pempa (stolicy Cabo Delgado) 12 Irańczyków, którzy na łodziach przemycali broń, w tym: motory, AK47, pistolety, amunicje, okulary i inne wyposażenie wojskowe. Na łodzi znajdowała się także tona heroiny. Władze mozambijskie oskarżyły zatrzymanych o terroryzm, związki z grupami przestępczymi oraz o przemyt broni i narkotyków[37].

Na początku 2018 r. w mediach krążyła fotografia z momentu złożenia przysięgi wierności ISIS – a dokładnie Islamic State Central Africa Province (ISCAP) – przez ASM, która została ostatecznie przyjęta w 2019 r. przez Abu Bakra al-Baghdadiego. Sam fakt nie został potwierdzony do chwili przeprowadzenia pierwszej oficjalnej operacji w Mozambiku w czerwcu 2019 r. W dalszym ciągu nie jest jednak pewne, czy do ISIS przyłączyła się cała organizacja, czy tylko niektóre segmenty. Od tego momentu, według ISIS, przeprowadzono 43 operacje w Mozambiku. Nie są znane powody różnicy w liczbach podanych przez ISIS a liczbą stwierdzonych aktów zbrojnych, do których dochodzi w Cabo Delgado. Prawdopodobnie organizacja była zaangażowana w najbardziej znane ataki, kończące się dużą liczbą ofiar, jak obcięcie głów 50 osobom w dwóch wsiach w listopadzie 2020 r.[38] Po tym wydarzeniu do grupy miało przyłączyć się wielu zewnętrznych członków.

Plac Niepodległości w Maputo, stolicy Mozambiku.

Od czerwca 2019 r. media ISIS zaczęły publikować coraz więcej materiałów dotyczących Mozambiku i relacji pomiędzy nimi a ASM. Pomimo różnych doniesień wskazujących na wchłonięcie przez ISIS Al-Shabaab, grupa podkreśla swój lokalny charakter, często publikując w języku swahili. Dodatkowo na tym samym terenie zaczęły pojawiać się komórki Al-Kaidy, która swój pierwszy atak w Mozambiku przeprowadziła w 2020 r. Z całą pewnością ASM będzie stosować taktykę działań wypracowaną przez ISIS. W przyszłości może dochodzić do podziałów w szeregach ASM na gruncie przynależności do Al-Kaidy lub ISIS, jak to działo się w przypadku Boko Haram czy w Mali[39]. W konsekwencji działań ASM/ISIS rosła liczba miesięcznych ataków skierowanych głównie przeciwko służbom bezpieczeństwa na terenie całej prowincji: z 5 w 2018 r., przez 15 w 2019 r., do 31 w 2020 r.[40]

10 marca 2021 r. amerykański Departament Stanu wpisał na listę terrorystów (Specially Designated Global Terrorists (SDGTs) lidera The Islamic State of Iraq and Syria-Mozambique (ISIS-Mozambique) Abu Yasira Hassana oraz lidera ISIS-DRC Sekę Musę Baluku. Związane to było ze wzrostem zagrożenia przeciwko interesom USA w Cabo Delgado, które dramatycznie wzrosło w 2020 r. Do naruszeń praw człowieka dochodzi nie tylko ze strony ASM, ale także sił bezpieczeństwa Mozambiku oraz prywatnych firm ochroniarskich (najemników PMC – private military contractors). Od początku konfliktu w Mozambiku już ponad 670 tys. osób musiało uciekać ze swoich domów, a 700 tys. innych z Cabo Delgado potrzebuje podstawowego wsparcia^[41].

Wsparcie pochodzi także od działającej w DRC zbrojnej organizacji Sojusznice Siły Demokratyczne (Allied Democratic Forces – ADF[42]), która działa w DRC i Ugandzie. ADF zbliżyła się ideologicznie do ISIS, zmieniając nazwę na MTM – Madinat al-Tawhid wal Mujahedeen. Jednak pomiędzy marcem a majem 2019 r. ogłosiła wierność ISIS i przyjęła jego logo, działając w ramach The Central African Wilayah. Media ISIS – tj. Amaq News Agency, Nashir News Agency i „Al-Naba” – ogłosiły w kwietniu 2019 r., że ISCAP przeprowadził ataki we wschodnim DRC. 3 czerwca 2019 r. „Al-Naba” poinformowała o pierwszym ataku w Mozambiku. Sam ISCAP – kontrolowany przez odpowiedzialne za kierowanie oddalonymi prowincjami biuro Maktab Al-Karrar Office z siedzibą w Somalii – operuje w ramach dwóch odłamów w DRC i Mozambiku. Należy do niego 2000 osób pochodzących z DRC, Mozambiku, Kenii, Somalii, Ugandy i Tanzanii. Komunikacja pomiędzy członkami grupy jest realizowana poprzez takie komunikatory, jak: Telegram, Rocket Chat, Hoop czy Tam Tam channels. Pomiedzy kwietniem 2020 a lutym 2021 r. ASM oraz ISCAP zwiększyły

intensywność działań, które stały się bardziej wyrafinowane, kompleksowe, precyzyjne i z reguły połączone z rabunkiem oraz propagandą[43]. Kulminacją był atak 5 sierpnia 2020 r. na Mocimboa de Praia. Dopiero po sześciu dniach walk siły bezpieczeństwa odzyskały kontrolę nad miastem. Śmierć poniosło prawdopodobnie około 1500 osób, a 300 tys. musiało opuścić swoje domy. Samo miasto zostało uznane za stolicę ISIS, które kopiuje rozwiązania wypracowane w Syrii i Iraku[44].

Taktyka działania islamistów na przykładzie ataku na Palma

Do jednych z ostatnich, dużych i kompleksowych ataków przeprowadzonych przez ISIS-Mozambique/ASM doszło 24 marca 2021 r. w mieście Palma. Został on znakomicie zaplanowany i skoordynowany – uderzono w wielu miejscach jednocześnie, dysponowano świetnym rozpoznaniem oraz wsparciem z morza, a celami byli pracownicy struktur rządowych, pracownicy banków, banki, składy, urzędnicy cywilni[45].

Według świadków islamiści wchodzący do Palmy byli przebrani w mundury specjalnej jednostki policji szybkiego reagowania (tzw. Rapid Intervention Unit). Dla odróżnienia nosili chusty na głowach. Wśród nich znajdowały się także uzbrojone dzieci w wieku 9-12 lat (jest to pierwsza informacja, że w szeregach organizacji z Cabo Delgado znajdują się nieletni). Na początku ataku przejęli dwie małe łodzie, które później wykorzystali do zdobycia statku transportowego Alfajimbo na wybrzeżu Palma[46]. Według oświadczenia samych napastników w trakcie zdarzenia zabito 55 żołnierzy mozambijskich oraz chrześcijan, a rany odniosły dziesiątki innych osób. Atak miał być przeprowadzony przez setki uzbrojonych ludzi, którzy zaatakowali także sklepy, koszary wojskowe, prywatne domy i banki. Jednym z obrabowanych miejsc były magazyny WFP, które zawierały około 23 tony produktów żywnościowych. Skradziono również 40-80 samochodów i inne środki komunikacyjne, a także zniszczono obiekty rządowe – szpital, banki czy biuro prokuratora. Ludzie uciekali w panice, niektórzy utknęli w porcie, inni ponieśli śmierć w zajęтым hotelu[47]. Ponad 1500 osób cywilnych gromadziło się w rejonie dobrze zabezpieczonych obiektów firmy Total.

Przez kilka dni trwało liczenie ofiar ataku na Palmę – w tym zakresie występują znaczne rozbieżności. Według niektórych świadków doliczono się ich 87, znaleziono też 12 ciał pochowanych przy hotelu Amarula. Siedmioro białych, prawdopodobnie obcokrajowców, najprawdopodobniej zginęło w zasadzce podczas próby ucieczki z oblężonego hotelu Amarula 26 marca. Ciała części ofiar miała poderżnięte gardła lub była w znacznym stadium

rozkładu[48]. Jeden ze świadków, który spędził dni w buszu uciekając przed islamistami, zeznał, że widział co najmniej 200 ciał, z czego 50 miało odcięte głowy. W dalszym ciągu wiele osób uznawanych jest za zaginione. Zginęło wielu pracowników firm z innych krajów, napastnicy w hotelach chodzili od drzwi do drzwi. Można sobie tylko wyobrazić, jaki dramat przeżywali ludzie przez ponad tydzień[49].

W ataku wzięło udział co najmniej 150 osób. Sukces zagwarantowało uderzenie w kilku miejscach. Sama operacja została przygotowana bardzo profesjonalnie. Przez pięć poprzedzających ją miesięcy w mediach był bardzo duży spokój wokół ISIS w Mozambiku. Wcześniej główne działania skupiały się na Afryce Zachodniej – przede wszystkim Mali i Sahelu oraz Nigerii, obecne koncentrują się w dużej mierze poza Sahelem – na trójkącie Somalia, DRC i Mozambik. W tym układzie obserwuje się przepływ ludzi i wyposażenia. Przeprowadzony atak miał być także swego rodzaju nagrodą dla ludzi ISIS – mogli oni swobodnie rabować np. banki i sklepy. Część członków atakującego oddziału przeszła szkolenie we wschodnim DRC, m.in. w obsłudze moździerzy. Widać było zresztą ogromny postęp w wyszkoleniu od 2017 r., kiedy używano głównie maczet, do obecnego stanu, gdzie skutecznie wykorzystywane są moździerze, karabiny maszynowe itp. W ataku brali udział prawdopodobnie także ludzie z Somalii i Tanzanii[50].

29 marca siły zbrojne Mozambiku, wsparte przez śmigłowce prywatnej firmy wojskowej z RPA Dyck Advisory Group (DAG), starły się z islamistami, aby odzyskać kontrolę nad miastem. Dzień później rząd udostępnił rejon przedstawicielom mediów, których oddał pod ochronę wojska mozambijskiego, na potwierdzenie, że miasto zostało oczyszczone z islamistów. Według dziennikarzy można było zauważyć wysokie morale żołnierzy związane z odniesionymi sukcesami. Jednak w trakcie objazdu nastąpił kolejny atak islamistów w rejonie. Walki trwały do 31 marca, a napastnicy ostrzelali m.in. śmigłowce DAG, wspierające siły mozambijskie. 1 kwietnia przeprowadzono operację oczyszczania domów z islamistów, 2 kwietnia trwały jeszcze walki w rejonie półwyspu Afungi, w obszarze infrastruktury firmy Total, gdzie znalazło schronienie około 20 tys. osób, a cała załoga przedsiębiorstwa została ewakuowana. Następnego dnia oczyszczono pas startowy w Palmie, co pozwoliło wysłać wzmocnienia. 4-5 kwietnia dziennikarze otrzymali zgodę na dostęp do miasta.

W trakcie odbijania Palmy w rejon przerzucono tysiące żołnierzy, których jednak wyposażenie i wyszkolenie nie dawały gwarancji utrzymania pokoju w tym niebezpiecznym rejonie. Wykorzystano również m.in. 40-osobowy oddział policji wyszkolony przez DAG, specjalnie przygotowany do walki w połączeniu ze wsparciem powietrznym oferowanym przez DAG, stanowiący część 120-osobowej formacji[51].

W związku z atakiem na Palmę francuska firma wydobywcza Total zamknęła swoje projekty w tym kraju oraz wycofała pracowników z północnego Mozambiku. Według świadków wszystkie jej budynki zostały opuszczone. Decyzja o ewakuacji została podjęta po zauważeniu z drona uzbrojonych ludzi blisko instalacji gazowej na wyspie Afungi, która leży 10 km od Palmy. Część swoich pracowników Total ewakuował już w grudniu, kiedy doszło do aktów przemocy w rejonie bazy firmy. Władze kraju obawiają się, że będzie wyjątkowo trudno przekonać ją do powrotu[52].

Atak na Palmę był ostatnim z serii 830 ataków, do jakich doszło w Mozambiku w ciągu ostatnich trzech lat i jak do tej pory największym zrealizowanym przez ASM wspólnie z ISIS.

Reakcja sił rządowych Mozambiku

Według UNICEF (The United Nations Children's Fund) szacuje się, że prawie 350 tys. dzieci musiało opuścić swoje domy w Cabo Delgado, z czego 17 tys. tylko w wyniku marcowego

ataku w Palma. Wiele z nich spędziło kilka dni w buszu bez wody i jedzenia. Tragizm sytuacji pogłębia także fakt, że przed zamachem w Palma schronienie tam znalazło ponad 35 tys. osób, które musiały uciekać z powodu wcześniejszych ataków. W mieście odczuwano również duże braki w zaopatrzeniu – dostarczanego drogą powietrzną lub morską – ze względu na częste odcinanie połączenia drogowego z uwagi na sytuację bezpieczeństwa. Zlikwidowano też co najmniej trzy punkty medyczne, a główny szpital został zniszczony. Ranne dzieci otrzymywały pomoc w szpitalu w Pempa Provincial Hospital. Na to wszystko nakładają się jeszcze ofiary i zniszczenia związane z klęskami żywiołowymi, które nawiedzają kraj od 2019 r.[53]

Działania ISIS mają także poważne i negatywne skutki dla mozambijskiej ekonomii. Zagrożają bezpośrednio inwestycjom wartym 120 mld dolarów, dotyczącym wydobycia gazu. Gdyby doszły one do skutku, byłoby to największe w Afryce prywatne inwestycje. Total SE zatrzymał projekt wart 20 mld dolarów. Exxon Mobil Corp także zamroził swoje inwestycje oraz wstrzymał decyzje o rozpoczęciu kolejnej, wartej 30 mld dolarów. Jeżeli projekty nie zostaną szybko odblokowane, to potencjalni nabywcy gazu zaczną szukać nowych dostawców, co negatywnie wpłynie na gospodarkę Mozambiku. Mozambik został sklasyfikowany przez Bank Światowy jako szósty najbiedniejszy kraj świata, natomiast planowane dochody dla państwa z wydobycia gazu, w pierwszych 25 latach z trzech pierwszych pól, oszacowano na 96 mld dolarów, co najlepiej pokazuje stawkę, o którą toczy się gra. Niepokoją się także kredytodawcy Mozambiku, którego deficyt wynosi 120% PKB, a konieczne są także ogromne wydatki na zapewnienie warunków do przetrwania dla 670 tys. uchodźców z terenów objętych działaniami ISIS. Pierwotnie Total planował wydobycie pierwszego gazu w 2024 r. Każde opóźnienie działa na korzyść Australii, Kataru i Rosji[54].

W obliczu sprzeczności interesów Rosji i Mozambiku w zakresie produkcji gazu dziwne wydaje się zatrudnienie do walki z islamistami prywatnej firmy wojskowej z Rosji – tzw. Grupy Wagnera. W 2019 r. rząd mozambijski podjął ofensywę przeciwko grupie, w którą była także zaangażowana właśnie rosyjska prywatna firma. Liczący 160 ludzi oddział wraz z wyposażeniem przybył po podpisaniu porozumienia gazowego pomiędzy prezydentem Mozambiku Filipe Nyusim a prezydentem Rosji Władimirem Putinem w 2019 r.[55] W czasie starcia z Grupą Wagnera w październiku 2019 r. islamiści zabili dwóch Rosjan, tracąc 30 swoich ludzi, jednak już w dniu następnym zabili 20 żołnierzy sił rządowych Mozambiku[56]. Grupa rosyjska po kilku miesiącach wycofała się, nie osiągając rezultatów, a na jej miejsce w 2020 r. przybyła wynajęta przez policję kolejna – Dyck Advisory Group

(DAG Group) z RPA – wyposażona nie tylko w broń strzelecką, ale także śmigłowce. DAG Group jest oskarżana o popełnianie zbrodni wojennych – powstrzymała bowiem atak islamistów na stolicę prowincji Pempe, ale według Amnesty International jej śmigłowce ostrzelały także tłum cywilów, nie odróżniając napastników od ofiar, zaatakowała również szpital[57]. Firma DAG zakończyła działalność 4 kwietnia. W to miejsce roczny kontrakt otrzymała południowoafrykańska firma Paramount Group, która będzie sprzedawała śmigłowce rządowi oraz zapewni szkolenie pilotów, dostarczy także inne wyposażenie oraz usługi. Rząd zakupił od niej cztery śmigłowce Gazelle, których załogi będą jednak dużo mniej wyszkolone niż odchodzący piloci DAG, Szkoleniem i doradztwem w Mozambiku zajmuje się prawdopodobnie także grupa Burnham Global z Dubaju[58].

Poza szkoleniem sił mozambijskich oraz prywatnych firm wojskowych do aktywnej walki z grupami zbrojnymi włączyli się także Amerykanie, którzy chcą pomóc w zwalczaniu przyczyn powstawania warunków do wspierania terroryzmu. Główny cel stanowi odbudowa zaufania i współpracy pomiędzy ludnością lokalną a strukturami rządowymi^[59]. 15 marca 2021 r. rząd amerykański oraz mozambijskie władze podpisali porozumienie o rozpoczęciu dwumiesięcznego wspólnego szkolenia sił specjalnych – Joint Combined Exchange Training (JCET), podczas którego Amerykanie będą szkolić mozambijską piechotę morską do walki z terroryzmem. Stronę amerykańską reprezentował zastępca dowódcy U.S. Special Operations Command Africa (SOCAFRICA) płk Richard Schmidt, a mozambijską – gen dyw. Ramiro Ramos Tulcidas. Amerykanie w ramach umowy dostarczą także wyposażenie medyczne i łączność[60]. Weześniej, bo już w lutym 2021 r., portugalski minister obrony Gomes Cravinho zapowiedział wysłanie w ciągu dwóch miesięcy do Mozambiku misji wojskowej, która zajmie się szkoleniem mozambijskich sił specjalnych, w nadziei, że poradzą sobie z pogarszającą się sytuacją bezpieczeństwa na północy kraju[61].

Po ataku na Palmę pojawiły się także informacje o posiadaniu źródeł informacji w szeregach armii, islamiści bowiem bardzo często dokładnie wiedzą, gdzie atakować siły rządowe. Prawdopodobnie niektórzy oficjele z sił zbrojnych sami są zaangażowani w handel narkotykami i mają związki z ISIS. Niektórzy analitycy wprost mówią, że rząd nie chce zewnętrznej interwencji, ponieważ mogłoby się wtedy okazać, jakie ilości narkotyków przechodzą przez Cabo Delgado lub wyjść na światło dzienne inne nielegalne działania. W rejon nie są wysyłane najlepsze jednostki wojska czy policji, nie są dopuszczani dziennikarze i NGO. Pojawiły się także pytania, jak to możliwe, że islamiści przez kilka

miesiący kontrolowali Mozambique de Praia. Szacunki mówią o 2500 islamistach i 19 oddziałach na obszarze prowincji, a ich szeregi szybko rosą od 2020 r.[62]

Podczas pierwszego oficjalnego wystąpienia prezydenta Mozambiku po ataku na Palmę, które odbyło się dopiero 7 kwietnia (atak rozpoczął się 24 marca), Nyusi oświadczył, że „terroryści zostali wyrzuceni z Palmy, ale nie ogłaszamy zwycięstwa, ponieważ walczymy z terroryzmem”. Pomimo że wcześniej Mozambik niechętnie przyjmował wsparcie z zewnątrz, po wydarzeniach z Palmy prezydent stwierdził, że jego rząd wystąpił o pomoc międzynarodową w radzeniu sobie z terroryzmem, nie podając jednak szczegółów i mówiąc jedynie, że wsparcie zagraniczne jest w trakcie procedowania i konsultowania. Powiedział, że „ci, którzy przyjdą z zewnątrz, nie przyjdą, aby nas zastąpić. Przyjdą, aby nas wesprzeć. To nie jest kwestia pustej dumy. To jest kwestia niezależności”. Oświadczył także, że rząd pracuje nad doposażeniem armii oraz poprawą wyszkolenia. Z kolei 8 kwietnia w stolicy Mozambiku Maputo odbyło się pilne spotkanie sześciu prezydentów południowej Afryki, którego głównym tematem było omówienie wprowadzenia środków niezbędnych do skutecznej walki z terroryzmem. W ramach społeczności południowoafrykańskich rozwiniętych państw – tzw. The Southern African Development Community (SADC) – współpracują: Mozambik, Tanzania, Botswana, Republika Południowej Afryki, Malawi i Zimbabwe[63]. Prezydent Botswany dr Mokgweetsi Eric Keabetswe Masisi, który pełni obowiązki przewodniczącego organu politycznego (The Organ on Politics, Defence and Security Cooperation), oświadczył, że „atak w Mozambiku jest znieważeniem pokoju i bezpieczeństwa, nie tylko w Mozambiku, ale także w regionie i wobec społeczności międzynarodowej”[64].

Wymiernym efektem współpracy w ramach SADC jest wysłanie pod koniec marca 2021 r. do Cabo Delgado w Mozambiku sił specjalnych z 1 Pułku Komandosów z bazy Cranborne Barracks w Harare z Zimbabwe. Komandosy mieli pomóc w przeszukiwaniu terenu w rejonie Palmy pod kątem elementów neutralizacji członków oddziału odpowiedzialnego za atak. Wysłane siły specjalne w liczbie czterech sekcji specjalnych po 14 każda prowadziły swoje działania w ramach armii mozambijskiej[65].

W trakcie spotkania SADC ustalono, że nie ma w tej chwili woli przyjęcia zewnętrznej interwencji i problem braku bezpieczeństwa w Cabo Delgado powinien zostać rozwiązany przez sam Mozambik. 28 kwietnia mają się spotkać ministrowie i ustalić zadania dla tzw. zespołu technicznego. Przedstawiciele SADC nie wystąpili o wsparcie ani społeczności międzynarodowej, ani samej Unii Afrykańskiej. Zoczywistych względów nie ma woli poproszenia o pomoc USA czy Unii Europejskiej, skoro widać, jak słabo sobie radzą z rozwiązywaniem konfliktów w takich krajach, jak Somalia, Mali, Syria czy Libia. Na miejscu w Cabo Delgado pozostaje tylko mały zespół sił z RPA, zajmujący się głównie zbieraniem informacji wywiadowczych, co ma pozwolić zrozumieć sytuację, potrzeby ludności, możliwości negocjacyjne czy warunki deeskalacji konfliktu. Powyższe jest szczególnie ważne, ponieważ rebelia zaczyna zyskiwać poparcie lokalnej ludności[66].

Prezydent Mozambiku poza terroryzmem ma także inne problemy. Jest zamieszany w skandal korupcyjny, którego główna akcja toczy się w RPA, dotyczący budowy portu. Według dokumentów znajdujących się w londyńskim sądzie firma zajmująca się budowaniem okrętów oraz francusko-libański biznesmen płacili Nyusiemu i innym oficjelom łapówki w trakcie negocjacji morskich projektów. Na te cele Mozambik w latach 2013-2014 pożyczył 2 mld dolarów z kilku banków, w tym z Credit Suisse Group SA, na budowę systemu ochrony wybrzeża i flotę połowu tuńczyka. W tym czasie – tj. kwietniu 2014 r. – Nyusi kierował partią Frelimo i był głównym kandydatem na prezydenta. Według rzecznika Frelimo w tamtym czasie Nyusi nie był prezydentem i według prawa mógł przyjmować donacje dla partii. W związku ze skandalem w International Monetary Fund (IMF) grupa europejskich darczyńców zatrzymała finansowanie rządu w 2016 r. i kolejnych latach. Amerykański prokurator w 2019 r. oświadczył, że projekt stał się częścią systemu łapówkarskiego i prania pieniędzy, a ofiarami są amerykańscy inwestorzy. Trzech bankierów Credit Suisse zostało uznanych winnymi w tej sprawie[67]. Będąca w rękach służby wywiadu firma Ematum otrzymała zlecenie na 850 mln dolarów, a inna – zarządzana przez państwo Mozambique Asset Management – 525 mln

dolarów. Środki te były wykorzystywane do płacenia łapówek urzędnikom i politykom[68]. Według Josepha Hanlona, autora *The Uberization of Mozambique's heroin trade*, przez Mozambik przechodzi rocznie heroina wartości 600-800 mln dolarów, z czego 100 mln dolarów może być przeznaczanych na łapówki dla członków partii Frelimo.

Zakończenie

Przed władzami Mozambiku stoją bardzo trudne wyzwania, polegające nie tylko na neutralizacji ASM i współpracujących z nią komórek ISIS, ale przede wszystkim na odbudowie zaufania społecznego i zlikwidowaniu warunków do powstawania terroryzmu. Wszelkie opóźnienia w przygotowaniu i wprowadzeniu skutecznej strategii walki z źródłami sprzyjającymi radykalizacji młodych ludzi i ich wstępowaniu w szeregi organizacji zbrojnych będą skutkowały stałym pogarszaniem się sytuacji bezpieczeństwa. Na przykładzie państwa Sahelu jasno widać, że konsekwencjami dłuższych okresów kontrolowania danego terenu przez islamistów są szybka rozbudowa struktur organizacji oraz integracja ze społeczeństwem lokalnym.

Do najważniejszych działań, które powinny zostać podjęte przez struktury rządowe Mozambiku, należy zaliczyć:

- poprawę poziomu wykszolenia i wyposażenia sił bezpieczeństwa;
- zaoferowanie amnestii młodym ludzi, którzy przystąpili do organizacji zbrojnej;
- rozwijanie programów rehabilitacyjnych pozwalających na przywróceniu tych młodych ludzi społeczeństwu;
- zapewnienie młodym ludziom poziomu wykształcenia pozwalającego na znalezienie zatrudnienia w nowych projektach wydobywczych;
- znalezienie sposobu na zakopanie różnic religijnych i etnicznych pomiędzy grupami etnicznymi;
- przygotowanie i wprowadzenie projektów rozwojowych w regionie, mających poprawić warunki życia lokalnej ludności;
- stworzenie sposobów na uzyskanie bezpośrednich korzyści dla ludności lokalnej z nowych projektów wydobywczych.

Beevor E., *Who Are Mozambique's Jihadists?*, „International Institute for Strategic Studies (IISS)”, 25 March 2020, <https://www.iiiss.org/blogs/analysis/2020/03/csdp-mozambique-jihadists>

Cabo Ligado Weekly: 29 March-4 April, „Caboligado.com”, 6.04.2021, <https://www.caboligado.com/reports/cabo-ligado-weekly-29-march-4-april-2021>

Cameron J., *Flash Briefing: Mozambique president named in corruption scandal; Zuma refuses to testify; vaccines; SA equities*, „Biznes.com”, 1.02.2021, <https://www.biznews.com/global-investing/2021/02/01/mozambique-president-corruption>

Columbo E.C., Doctor A.C., *Foreign fighters and the trajectory of violence in northern Mozambique*, „War on the Rocks”, 13.04.2021, <https://warontherocks.com/2021/04/foreign-fighters-and-the-trajectory-of-violence-in-northern-mozambique/>

Columbo E., Devermont J., Kutzer J., *Mozambique: The Problem with Foreign Terrorist Organization (FTO) Designations*, „CSIS.org”, 12.03.2021, <https://www.csis.org/analysis/mozambique-problem-foreign-terrorist-organization-fto-designations>

Conceição João Faria P., *The rise and root causes of Islamic insurgency in Mozambique and its security implication to the region*, IPSS Policy Brief, VOL 15-02, March 2021, <http://ipss-addis.org/wp-content/uploads/2021/03/Policy-Brief-The-rise-and-root-causes-of-Islamic-insurgency-in-Mozambique-1.pdf>

Cotterill J., *Mozambique looks to private sector in war against Islamists*, „Financial Times”, 15.03.2021, <https://www.ft.com/content/2f35c5b0-7084-4bfd-b702-44769a6ac835>

Forster P.K., *Jihadism in Mozambique: The enablers of extremist sustainability*, „The Small Wars Journal”, 20.10.2020, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/jihadism-mozambique-enablers-extremist-sustainability>

France's Total shuts gas plant after Mozambique attacks: security sources, „Club of Mozambique”, 2.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/frances-total-shuts-gas-plant-after-mozambique-attacks-security-sources-afp-188501/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=8e5bfa158c-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-8e5bfa158c-237813672

Garofalo D., *Brief Analysis: Mozambique and the expansion of Islamist terrorism*, „The Institute for Global Threats and Democracies Studies (IGTDS)”, 24.03.2021, <https://igtlds.org/blog/2021/03/24/brief-analysis-mozambique-and-the-expansion-of-islamist-terrorism/>

Giles Ch., Mwai P., *Mozambique conflict: What's behind the unrest?*, „BBC”, 29.03.2021 r., <https://www.bbc.com/news/world-africa-56441499>

Harding T., *Revealed: ISIS central command's links to Mozambique and terror across Africa*, „The National”, 9.04.2021, <https://www.thenationalnews.com/world/africa/revealed-isis-central-command-s-links-to-mozambique-and-terror-across-africa-1.1200194>

Hassen M., *Szturm na więzienie w Demokratycznej Republice Kongo*, „Security in practice”, 2.11.2020, <https://securityinpractice.eu/szturm-na-wiezienie-w-demokratycznej-republice-kongo/>

Hill M., Burkhardt P., *There's \$120 billion at stake in an overlooked war in Mozambique – Bloomberg*, „Club of Mozambique”, 26.03.2021, https://clubofmozambique.com/news/theres-120-billion-at-stake-in-an-overlooked-war-in-mozambique-bloomberg-187807/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=9fecaeae45-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-9fecaeae45-237813672

ISCAP, *Islamic State Central Africa Province Administrative division of Islamic State*, „Frontier Mapping”, https://www.linkedin.com/posts/wagenaar_palma-cabo-delgado-activity-6784811384099086336-4L3Z

IS-Linked Militants 'Chased' From Mozambique Town of Palma: President, „The Defense Post”, 7.04.2021, <https://www.thedefensepost.com/2021/04/07/is-forced-out-mozambique-palma/>

Kajjo S., Vilanculos A., *Displaced Mozambicans Optimistic About US Support for Counterinsurgency Efforts*, „VOAnews.com”, 23.03.2021, <https://www.voanews.com/extremism-watch/displaced-mozambicans-optimistic-about-us-support-counterinsurgency-efforts>

Morier-Genoud E., *The jihadi insurgency in Mozambique: origins, nature and beginning*, „Journal of Eastern African Studies”, 2020, Vol 14, No. 3, 396-412, 6.07.2020, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17531055.2020.1789271?needAccess=true>

Mozambique: Counting the dead in Palma – AIM report, „Club of Mozambique”, 9.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/mozambique-counting-the-dead-in-palma-aim-report-189037/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=9050bbab73-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-9050bbab73-237813672

Mozambique's insurgency: a new Boko Haram or youth demanding an end to marginalisation?, „Africa at LSE”, 19.06.2018, <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2018/06/19/mozambiques-insurgency-a-new-boko-haram-or-youth-demanding-an-end-to-marginalisation/>

Mozambique: Portuguese trainers for Mozambican special forces should be on the ground by April, „Club of Mozambique”, 15.02.2021

https://clubofmozambique.com/news/mozambique-portuguese-trainers-for-mozambican-special-forces-should-be-on-the-ground-by-april-minister-184414/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=1a6859510b-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-1a6859510b-237813672

Mozambique: SADC wants solution for terrorism without international interference – analyst, „Club of Mozambique”, 9.04.2021, <https://clubofmozambique.com/news/mozambique-sadc->

wants-solution-for-terrorism-without-international-interference-analyst-lusa-189009/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=9050bbab73-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-9050bbab73-237813672

Mozambique: Trial of 12 Iranians accused of terrorism postponed for lack of translators, „Club of Mozambique”, 27.02.2021, https://clubofmozambique.com/news/mozambique-trial-of-12-iranians-accused-of-terrorism-postponed-for-lack-of-translators-185455/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=eaded72c76-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-eaded72c76-237813672

Norbrook N., *How Mozambique’s corrupt elite caused tragedy in the north*, „The Africa Report”, 10.04.2021, <https://www.theafricareport.com/79096/how-mozambiques-corrupt-elite-caused-tragedy-in-the-north/>

Pirio G., Pittelli R. and Adam Y., *The Emergence of Violent Extremism in Northern Mozambique*, *Spotlights Africa*, „Centre for Strategic Studies”, 25.03.2018, <https://africacenter.org/spotlight/the-emergence-of-violent-extremism-in-northern-mozambique/>

Renon E., *Terrorism in Mozambique’s Cabo Delgado province: Examining the data and what to expect in the coming years*, 5.04.2021, <https://ihsmarkit.com/research-analysis/terrorism-mozambiques-cabo-delgado-data.html>

SADC to convene Extraordinary Double Troika Summit to deliberate on measures to address terrorism in Mozambique, „Club of Mozambique”, 7.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/sadc-to-convene-extraordinary-double-troika-summit-to-deliberate-on-measures-to-address-terrorism-in-mozambique-188763/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=020ebf39b8-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-020ebf39b8-237813672

There are 350,000 displaced children in Cabo Delgado, „Club of Mozambique”, 1.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/there-are-350000-displaced-children-in-cabo-delgado-188439/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=8e5bfa158c-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-8e5bfa158c-237813672

U.S. Government Provides Military Training to Mozambican Marines, U.S. Embassy in Mozambique, 15.03.2021, <https://mz.usembassy.gov/u-s-government-provides-military-training-to-mozambican-marines/>

Valoi E., *The Blood Rubies of Montepuez: Troubling Pattern of Violence And Death For Responsibly Sourced Gems*, „100Reporters”, 3.05.2016, <https://100r.org/2016/05/the-blood-rubies-of-montepuez/>

Weiss C., *Islamic State claims capture of coastal city in Mozambique*, „Long War Journal”, 29.03.2021, <https://www.longwarjournal.org/archives/2021/03/islamic-state-claims-capture-of-coastal-city-in-mozambique.php>

Zimbabwe deploys reconnaissance special forces to Mozambique, „The Zimbabwe Mail”, 17.04.2021, <https://www.thezimbabwemail.com/zimbabwe/zimbabwe-deploys-reconnaissance-special-forces-to-mozambique/>

Zimbabwean survivor In Mozambique attack narrates ordeal, „Club of Mozambique”, 13.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/zimbabwean-survivor-in-mozambique-attack-narrates-ordeal-189202/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=8e356417a6-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-8e356417a6-237813672

[1] ISCAP, *Islamic State Central Africa Province Administrative division of Islamic State*, „Frontier Mapping”, https://www.linkedin.com/posts/wagenaar_palma-cabo-delgado-activity-6784811384099086336-4L3Z, 5.04.2021.

[2] E. Morier-Genoud, *The jihadi insurgency in Mozambique: origins, nature and beginning*, „Journal of Eastern African Studies”, 2020, Vol 14, No. 3, s. 396-412, 6.07.2020, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17531055.2020.1789271?needAccess=true>, 3.04.2021.

[3] W dalszej części tekstu autor będzie używał skrótu ASM, tj. Al-Shabaab w Mozambiku.

[4] ISCAP, *Islamic State Central...*

[5] G. Pirio, R. Pittelli and Y. Adam, *The Emergence of Violent Extremism in Northern Mozambique*, *Spotlights Africa*, „Centre for Strategic Studies”, 25.03.2018, <https://africacenter.org/spotlight/the-emergence-of-violent-extremism-in-northern-mozambique/>, 5.04.2021.

[6] P.K. Forster, *Jihadism in Mozambique: The enablers of extremist sustainability*, „The Small Wars Journal”, 20.10.2020, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/jihadism-mozambique-enablers-extremist-sustainability>, 6.4.2021.

[7] E. Morier-Genoud, *The jihadi insurgency in Mozambique...*

[8] Tamże.

[9] W tym mieście pierwsze problemy pomiędzy sektą ASM a sufi pojawiły się już w 2010 r. E. Morier-Genoud, *The jihadi insurgency...*

[10] ISCAP, *Islamic State Central Africa...*

[11] E. Morier-Genoud, *The jihadi insurgency...*

[12] G. Pirio, R. Pittelli and Y. Adam, *The Emergence of Violent...*

[13] ISCAP, *Islamic State Central Africa...*

[14] G. Pirio, R. Pittelli and Y. Adam, *The Emergence of Violent...*

- [15] P. Conceição João Faria, *The rise and root causes of Islamic insurgency in Mozambique and its security implication to the region*, IPSS Policy Brief, Vol. 15-02, March 2021, <http://ipss-addis.org/wp-content/uploads/2021/03/Policy-Brief-The-rise-and-root-causes-of-Islamic-insurgency-in-Mozambique-1.pdf>.
- [16] E. Morier-Genoud, *The jihadi insurgency...*
- [17] D. Garofalo, *Brief Analysis: Mozambique and the expansion of Islamist terrorism*, „The Institute for Global Threats and Democracies Studies (IGTDS)”, 24.03.2021, <https://igtlds.org/blog/2021/03/24/brief-analysis-mozambique-and-the-expansion-of-islamist-terrorism/>, 25.03.2021.
- [18] ISCAP, *Islamic State Central Africa...*
- [19] G. Pirio, R. Pittelli and Y. Adam, *The Emergence of Violent...*
- [20] ISCAP, *Islamic State Central Africa...*
- [21] E. Beevor, *Who Are Mozambique’s Jihadists?*, „International Institute for Strategic Studies (IISS)”, 25 March 2020, <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2020/03/csdp-mozambique-jihadists>, 5.04.2021.
- [22] E. Valoi, *The Blood Rubies of Montepuez: Troubling Pattern of Violence And Death For Responsibly Sourced Gems*, „100Reporters”, 3.05.2016, <https://100r.org/2016/05/the-blood-rubies-of-montepuez/>, 5.04.2021.
- [23] E. Renon, *Terrorism in Mozambique’s Cabo Delgado province: Examining the data and what to expect in the coming years*, 5.04.2021, <https://ihsmarket.com/research-analysis/terrorism-mozambiques-cabo-delgado-data.html>, 8.04.2021.
- [24] *Mozambique’s insurgency: a new Boko Haram or youth demanding an end to marginalisation?*, „Africa at LSE”, 19.06.2018, <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2018/06/19/mozambiques-insurgency-a-new-boko-haram-or-youth-demanding-an-end-to-marginalisation/>, 4.04.2021.
- [25] Ch. Giles, P. Mwai, *Mozambique conflict: What’s behind the unrest?*, „BBC”, 29.03.2021, <https://www.bbc.com/news/world-africa-56441499>, 5.04.2021.
- [26] E. Renon, *Terrorism in Mozambique’s...*
- [27] *Cabo Ligado Weekly: 29 March-4 April*, „Caboligado.com”, 6.04.2021, <https://www.caboligado.com/reports/cabo-ligado-weekly-29-march-4-april-2021>, 8.04.2021.
- [28] D. Garofalo, *Brief Analysis: Mozambique and the expansion of Islamist terrorism*, „The Institute for Global Threats and Democracies Studies (IGTDS)”, 24.03.2021, <https://igtlds.org/blog/2021/03/24/brief-analysis-mozambique-and-the-expansion-of-islamist-terrorism/>, 25.03.2021.
- [29] G. Pirio, R. Pittelli and Y. Adam, *The Emergence of Violent...*

[30] E.C. Columbo, A.C. Doctor, *Foreign fighters and the trajectory of violence in northern Mozambique*, „War on the Rocks”, 13.04.2021, <https://warontherocks.com/2021/04/foreign-fighters-and-the-trajectory-of-violence-in-northern-mozambique/>, 13.04.2021.

[31] E. Morier-Genoud, *The jihadi insurgency in Mozambique...*

[32] Wydarzyło się to bardzo blisko firmy Total w rejonie Afungi, która ewakuowała 2000 swoich pracowników, w konsekwencji żądając 25 km strefy bezpieczeństwa, która została ogłoszona w marcu 2021 r. E. Renon, *Terrorism in Mozambique's...*

[33] D. Garofalo, *Brief Analysis: Mozambique...*

[34] P.K. Forster, *Jihadism in Mozambique...*

[35] W kwietniu 2020 r. zatrzymano w tym kraju ważnego członka organizacji przestępczej Primeiro Comando da Capital (PCC) z Brazylii – był to Gilberto Aparecido Dos Santos, pseudonim Fuminho. N. Norbrook, *How Mozambique's corrupt elite caused tragedy in the north*, „The Africa Report”, 10.04.2021, <https://www.theafricareport.com/79096/how-mozambiques-corrupt-elite-caused-tragedy-in-the-north/>, 11.04.2021.

[36] E. Renon, *Terrorism in Mozambique's...*

[37] *Mozambique: Trial of 12 Iranians accused of terrorism postponed for lack of translators*, „Club of Mozambique”, 27.02.2021, https://clubofmozambique.com/news/mozambique-trial-of-12-iranians-accused-of-terrorism-postponed-for-lack-of-translators-185455/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=eaded72c76-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-eaded72c76-237813672, 28.02.2021.

[38] C. Weiss, *Islamic State claims capture of coastal city in Mozambique*, „Long War Journal”, 29.03.2021, <https://www.longwarjournal.org/archives/2021/03/islamic-state-claims-capture-of-coastal-city-in-mozambique.php>, 6.04.2021.

[39] E. Morier-Genoud, *The jihadi insurgency...*

[40] *ISCAP, Islamic State Central Africa...*

[41] E. Columbo, J. Devermont, J. Kutzer, *Mozambique: The Problem with Foreign Terrorist Organization (FTO) Designations*, „CSIS.org”, 12.03.2021, <https://www.csis.org/analysis/mozambique-problem-foreign-terrorist-organization-fto-designations>, 5.04.2021.

[42] Sojusznice Siły Demokratyczne zostały utworzone w 1995 r. w górskim rejonie przy granicy z Ugandą. Według ekspertów ONZ, zajmujących się sytuacją w DRC, w 2013 r. organizacja liczyła 1200-1500 uzbrojonych członków operujących w rejonie północno-wschodniego Beni. Wraz z kobietami i dziećmi do ADF należało wówczas 1600-2500 osób. Ich dowódcą wojskowym jest Hood Lukwago, a przywódcą – Jamil Mukulu. W efekcie licznych operacji zbrojnych, przeprowadzanych m.in. w latach 2013-2014 przez Kongijskie Siły Zbrojne (Congolese Armed Forces, FARDC) oraz MONUSCO, ADF podzieliły się na mniejsze grupy, co miało utrudnić ich skuteczne zwalczanie. M. Hassen, *Szturm na więzienie*

w *Demokratycznej Republice Kongo*, „Security in practice”, 2.11.2020, <https://securityinpractice.eu/szturm-na-wiezienie-w-demokratycznej-republice-kongo/>, 18.04.2021.

[43] D. Garofalo, *Brief Analysis: Mozambique...*

[44] *ISCAP, Islamic State Central Africa...*

[45] E.C. Columbo, A. C. Doctor, *Foreign fighters...*

[46] *Cabo Ligado Weekly: 29 March-4 April...*

[47] C. Weiss, *Islamic State claims capture...*

[48] *Mozambique: Counting the dead in Palma – AIM report*, „Club of Mozambique”, 9.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/mozambique-counting-the-dead-in-palma-aim-report-189037/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=9050bbab73-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-9050bbab73-237813672, 12.04.2021.

[49] *Zimbabwean survivor In Mozambique attack narrates ordeal*, „Club of Mozambique”, 13.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/zimbabwean-survivor-in-mozambique-attack-narrates-ordeal-189202/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=8e356417a6-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-8e356417a6-237813672, 13.04.2021.

[50] T. Harding, *Revealed: ISIS central command's links to Mozambique and terror across Africa*, „The National”, 9.04.2021, <https://www.thenationalnews.com/world/africa/revealed-isis-central-command-s-links-to-mozambique-and-terror-across-africa-1.1200194>, 11.04.2021.

[51] *Cabo Ligado Weekly: 29 March-4 April...*

[52] Ciekawe, że jeszcze w lutym szef firmy Total Patrick Pouyanne informował, że projekt odziedziczony po amerykańskiej firmie Anadarko ma szansę na rozpoczęcie działalności w 2024 r. Według niego firma zawarła porozumienie z prezydentem Mozambiku (urząd ten od 2015 r. sprawuje Filipe Nyusi) o ustanowieniu 25-kilometrowej strefy bezpieczeństwa wokół miejsca inwestycji. *France's Total shuts gas plant after Mozambique attacks: security sources*, „Club of Mozambique”, 2.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/frances-total-shuts-gas-plant-after-mozambique-attacks-security-sources-afp-188501/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=8e5bfa158c-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-8e5bfa158c-237813672, 5.04.2021.

[53] *There are 350,000 displaced children in Cabo Delgado*, „Club of Mozambique”, 1.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/there-are-350000-displaced-children-in-cabo-delgado-188439/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=8e5bfa158c-

EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-8e5bfa158c-237813672, 5.04.2021.

[54] Przeciwnie wydobywaniu gazu są także grupy zajmujące się ochroną środowiska – jak Friends of the Earth International – które już stwarzają problemy rządowi UK w udzieleniu firmie Total wsparcia kwotą 1 mld dolarów. M. Hill, P. Burkhardt, *There's \$120 billion at stake in an overlooked war in Mozambique* – *Bloomberg*, „Club of Mozambique”, 26.03.2021, https://clubofmozambique.com/news/theres-120-billion-at-stake-in-an-overlooked-war-in-mozambique-bloomberg-187807/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=9fecaeae45-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-9fecaeae45-237813672, 27.03.2021.

[55] P. Conceição João Faria, *The rise and root...*

[56] P.K. Forster, *Jihadism in Mozambique...*

[57] J. Cotterill, *Mozambique looks to private sector in war against Islamists*, „Financial Times”, 15.03.2021, <https://www.ft.com/content/2f35c5b0-7084-4bfd-b702-44769a6ac835>, 8.04.2021.

[58] *Cabo Ligado Weekly: 29 March-4 April...*

[59] S. Kajjo, A. Vilanculos, *Displaced Mozambicans Optimistic About US Support for Counterinsurgency Efforts*, „VOAnews.com”, 23.03.2021, <https://www.voanews.com/extremism-watch/displaced-mozambicans-optimistic-about-us-support-counterinsurgency-efforts>, 5.04.2021.

[60] *U.S. Government Provides Military Training to Mozambican Marines*, U.S. Embassy in Mozambique, 15.03.2021, <https://mz.usembassy.gov/u-s-government-provides-military-training-to-mozambican-marines/>, 5.04.2021.

[61] *Mozambique: Portuguese trainers for Mozambican special forces should be on the ground by April*, „Club of Mozambique”, 15.02.2021,

https://clubofmozambique.com/news/mozambique-portuguese-trainers-for-mozambican-special-forces-should-be-on-the-ground-by-april-minister-184414/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=1a6859510b-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-1a6859510b-237813672, 16.02.2021.

[62] N. Norbrook, *How Mozambique's...*

[63] *IS-Linked Militants 'Chased' From Mozambique Town of Palma: President*, „The Defense Post”, 7.04.2021, <https://www.thedefensepost.com/2021/04/07/is-forced-out-mozambique-palma/>, 8.04.2021

[64] W skład SADC Double Troika wchodziły były, obecny i przyszły przewodniczący SADC. SADC to licząca 16 członków organizacja, ustanowiona w 1980 r. Jej misją jest promocja rozwoju społeczno-gospodarczego, głębsza współpraca i integracja, dobre zarządzanie i

zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa – w taki sposób, aby region był konkurencyjnym i efektywnym graczem międzynarodowym w światowej gospodarce. *SADC to convene Extraordinary Double Troika Summit to deliberate on measures to address terrorism in Mozambique*, „Club of Mozambique”, 7.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/sadc-to-convene-extraordinary-double-troika-summit-to-deliberate-on-measures-to-address-terrorism-in-mozambique-188763/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=020ebf39b8-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-020ebf39b8-237813672, 8.04.2021.

[65] *Zimbabwe deploys reconnaissance special forces to Mozambique*, „The Zimbabwe Mail”, 17.04.2021, <https://www.thezimbabwemail.com/zimbabwe/zimbabwe-deploys-reconnaissance-special-forces-to-mozambique/>, 18.04.2021.

[66] *Mozambique: SADC wants solution for terrorism without international interference – analyst*, „Club of Mozambique”, 9.04.2021, https://clubofmozambique.com/news/mozambique-sadc-wants-solution-for-terrorism-without-international-interference-analyst-lusa-189009/?utm_source=The+Mozambican+Investor_&utm_campaign=9050bbab73-EMAIL_CAMPAIGN_2017_05_25_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_d3b369a42d-9050bbab73-237813672, 12.04.2021.

[67] J. Cameron, *Flash Briefing: Mozambique president named in corruption scandal; Zuma refuses to testify; vaccines; SA equities*, „Biznes.com”, 1.02.2021, <https://www.biznews.com/global-investing/2021/02/01/mozambique-president-corruption>, 8.04.2021.

[68] N. Norbrook, *How Mozambique’s corrupt...*